

Передача місцевим органам влади повноважень щодо фінансування дасть можливість підвищити доступність до якісної освіти, особливо у віддалених районах, а також оптимізувати рішення щодо розподілу бюджетних коштів. Але разом з цим є небезпека неефективної роботи місцевого самоврядування, особливо у новостворених громадах, а також відсутності коштів на місцях.

Для усунення ідентифікованих проблем пропонується:

- забезпечити фінансування системи освіти відповідно до вимог чинного законодавства в обсязі 7 % ВВП;
- вдосконалити формулу освітньої субвенції для максимального наближення видатків до потреб навчальних закладів.

Висновок. Проведене дослідження дозволило ідентифікувати проблеми фінансування освітньої сфери, зокрема, необґрунтованість затверджених видатків місцевими органами та відсутність досвіду ефективного управління. В якості наряду вирішення проблеми запропоновано новий підхід до розрахунку формули субвенції в залежності від відсотка сільського населення і щільності учнів на квадратний кілометр.

Анотація. В исследовании проанализированы особенности финансирования отечественной отрасли образования. Значительное внимание сосредотачивается на статистической информации относительно образовательных расходов в динамике за ряд лет. По результатам исследования идентифицированы проблемы, предложенные направления их решения.

Ключевые слова: финансирование, расходы, образование, субвенция.

Abstract. The research analyzes the features of financing of the domestic branch of education. Much attention is focused on the statistical information on educational spending in a number of years. According to the results of the research, problems are identified, directions for their solution are proposed.

Key words: financing, expenditures, education, subvention.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Малишко В. В., Макачук І. М., Городніченко Ю. В. Фінансування освіти в Україні. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. С. 132–139.
2. Освіта в Україні: базові індикатори. Інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 н.р. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyuy-buuletenu.pdf>.
3. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2018 рік державної казначейської служби України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2018-rik>
4. Скільки грошей на освіту в Держбюджеті – 2019. URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/2545-sklki-groshey-na-osvtu-v-derjbyudjet-2019>
5. Фінансове забезпечення установ освіти. Профспілка працівників освіти і науки України. URL : <https://pon.org.ua/novyny/6203-fnansove-zabezpechennya-ustanov-osvti-zvernennya-ck-profspilki-do-mon.html>

УДК 336.1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ БОРГ»

Є. О. Громко, В. І. Матвійчук

Анотація. Співставлено та систематизовано за відповідними групами основні терміни, які характеризують боргові відносини. Запропоновано власні визначення термінів: грошовий борг, зобов'язання, заборгованість, фінансові зобов'язання. Конкретизовано сутність поняття «фінансовий борг» та показано причини його виникнення.

Ключові слова: борг, заборгованість, зобов'язання, фінансовий борг, чистий фінансовий борг.

Для здійснення господарської діяльності будь-яке підприємство потребує наявності певних фінансових ресурсів. У більшості випадків власних грошових коштів суб'єкту господарювання не вистачає і він змушений залучати позикові джерела фінансування. Як наслідок, у підприємства виникають боргові відносини, які з часом можуть перетворитися

у фінансовий борг. У вітчизняній літературі та законодавчих актах немає чіткого тлумачення та розуміння терміну «фінансовий борг», що призводить до ототожнення його з поняттями «заборгованість» та «зобов'язання».

З погляду на зазначене, метою дослідження є визначення сутності поняття «фінансовий борг» як економічної категорії з урахуванням результатів дослідження вітчизняної та зарубіжної теорії й практики.

Позикові кошти використовуються багатьма корпораціями та окремими суб'єктами господарювання як спосіб отримання грошових ресурсів для здійснення необхідних закупівель, розширення та модернізації виробництва, оскільки власних фінансових ресурсів для цього недостатньо. Договірна основа таких зобов'язань надає стороні-позичальникові дозвіл на запозичення коштів за умови, що вони повернуться пізніше, з відповідною платою у вигляді відсотків [1]. Проте у позичальників можуть виникати непередбачувані обставини, що призводять до фінансових труднощів і перетворюють заборгованості у борги.

В законодавстві, вітчизняній та зарубіжній спеціальній науковій літературі зустрічаються різноманітні поняття, які характеризують боргові відносини. Для виявлення аналогій та розбіжностей у цих термінах проаналізовано дефініцію кожного з них (табл. 1) та зроблена спроба систематизувати їх за відповідними групами (рис. 1). Це дозволило запропонувати власне визначення боргових термінів, що характеризують даний вид взаємовідносин між економічними суб'єктами (табл. 2). Проте в розвинутих країнах, на відмінну від вище перерахованих понять, економістами використовується такий термін, як «фінансовий борг», який є результатом господарської діяльності підприємства.

Таблиця 1 – Співставлення поглядів сучасних науковців стосовно визначень боргових термінів

Термін	Визначення	Джерело/ автор
Борг	Обов'язок або зобов'язання сплачувати гроші, доставляти товари або надавати послуги за явною або неявною угодою.	Business Dictionary [2]
Борг	Грошова сума або матеріальні активи, які повинні бути передані від однієї сторони іншій в результаті здійснення операції, яка пов'язана з передачею грошей або матеріальних цінностей боржнику, що підтверджується в усній або письмовій домовленості.	Economic-definition [3]
Зобов'язання	Правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має	Цивільний кодекс України [4]
Зобов'язання	Заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5]
Кредиторська заборгованість	Кошти підприємства, організації або установи, які підлягають сплаті відповідним юридичним або фізичним особам.	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [6]
Дебіторська заборгованість	Сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.	П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [7]
Забезпечення	Зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу.	П(С)БО 11 «Зобов'язання» [8]
Фінансове зобов'язання	Контрактне зобов'язання: а) передати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому підприємству; б) обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно не вигідних умовах.	Наказ «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [9]

Таблиця 2 – Визначення боргових термінів за результатами дослідження публікацій сучасних науковців

Термін	Запропоноване визначення
Грошовий борг	це форма взаємовідносин, яка виникає між однією стороною (дебітором) та іншою (кредитором), з приводу передачі відповідної суми грошей або матеріальних цінностей у тимчасове використання на відповідних умовах.
Зобов'язання	це економічні відношення між суб'єктами господарювання, які виникли в результаті минулих подій та потребують погашення у відповідний термін.
Заборгованість	це сума грошей/товарів, яка має бути повернута позичальником кредитору у відповідний строк, задля запобігання формуванню фінансових боргів підприємства.
Фінансове зобов'язання (фінансовий борг)	це різновид зобов'язання, що виникає в результаті здійснення підприємством неопераційної діяльності, яка ґрунтується на контрактній основі та пов'язана з передачею/обміном одним підприємством відповідної суми грошей/інших активів другому підприємству на обов'язкових умовах сплати відсотків за користування цими джерелами фінансування.

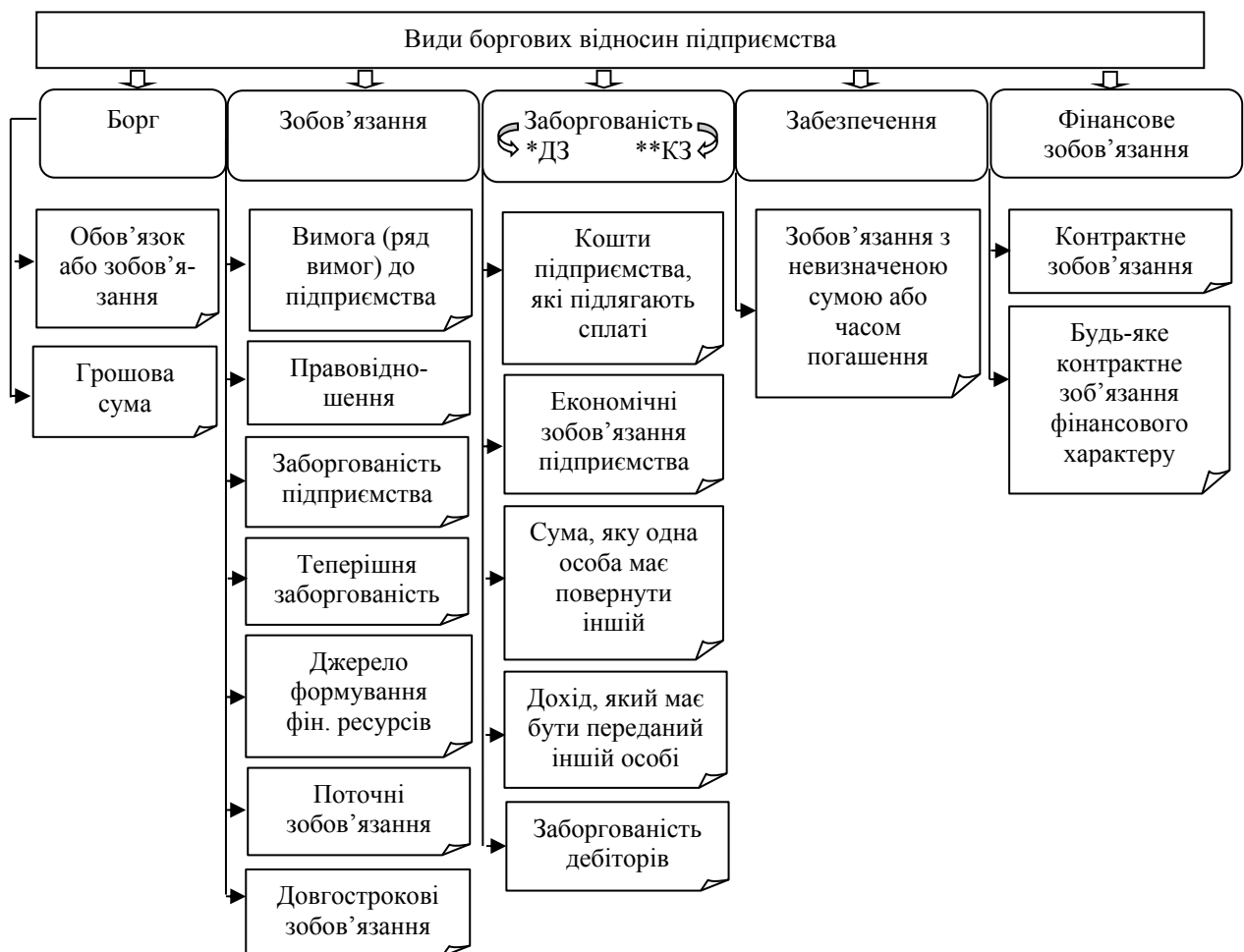


Рисунок 1. Підходи до групування термінів, що характеризують боргові відносини
*ДЗ – дебіторська заборгованість; **КЗ – кредиторська заборгованість.

Кожна компанія виконує як операційну (основну), так і неопераційну (фінансову або інвестиційну) діяльність, що сприяє виникненню відповідних видів боргу: операційного і неопераційного.

Згідно з П(С)БО 3 «Звіт про фінансові інструменти» [10] «операційна діяльність» – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою. Звідси операційний борг – це борг, який пов'язаний з залученням коштів виключно на операційну діяльність.

В українському законодавстві такого визначення, як «неопераційна діяльність», не існує, але під нею розуміють [11] сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів. Таким чином, неопераційний борг – це борг, що виникає в наслідок залучення позикових коштів для виконання операцій фінансового та інвестиційного характеру.

Фінансова або інвестиційна діяльність – це сукупність операцій, які ведуть до зміни величини та (або) складу власного і позикового капіталу (пасиву).

До фінансової діяльності належать наступні операції: надходження до власного капіталу (від розміщення акцій та інших операцій), що спричиняють зростання його обсягів; одержання позик (коштів, що надходять внаслідок розміщення позик, векселів, облігацій); дивіденди (суми дивідендів, сплачених грошовими коштами); інші надходження та платежі (викуп власних акцій, виплати орендної плати з фінансової оренди та ін.) [12].

Неопераційний борг може виникнути внаслідок розбіжностей між обсягами власного та позикового капіталу, який отримано на довгостроковий та короткостроковий термін. Компанія, що використовує позиковий капітал, має можливість завдяки цьому отримати більш значний фінансовий потенціал свого розвитку і можливості приросту значення показника фінансової рентабельності.

Залучений (позиковий) капітал – це кошти, які використовуються для фінансування господарської діяльності підприємства на принципах строковості, зворотності, платності та забезпеченості. До складу залученого капіталу входять: короткострокові зобов'язання, довгострокові зобов'язання, кредиторська заборгованість [13]. Найчастіше, основними видами перелічених зобов'язань, що формують залучений капітал, виступають такі кредити, як (рис. 2):

фінансовий (банківський) – це кошти, які надаються у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під процент [14];

комерційний – це товарна форма кредиту. Учасники кредитних відносин при комерційному кредиті регулюють свої господарчі відносини і можуть створювати платіжні засоби у вигляді векселів – зобов'язань боржника сплатити кредитору зазначену суму у визначений термін [15];

інвестиційний податковий кредит – це відстрочка плати податку на прибуток, що надається суб'єкту підприємницької діяльності на визначений термін з метою збільшення його фінансових ресурсів для здійснення інноваційних програм, з наступною компенсацією відстрочених сум у вигляді додаткових надходжень податку через загальне зростання прибутку, що буде отримано внаслідок реалізації інноваційних програм [16];

кредит під цінні папери, що засвідчують відносини позики – це кошти, які залучаються юридичною особою-боржником від інших юридичних або фізичних осіб як компенсація вартості випущених (емітованих) таким дебітором облігацій або депозитних сертифікатів [16].



Рисунок 2. Види кредиту, які виникають у системі підприємства

Причиною виникнення фінансового боргу можна визначити банківський кредит та кредити під цінні папери. Саме використання банківського кредиту дає можливість спланувати розмір фінансового боргу підприємства.

Проте підприємства, які отримують кредит, разом з позиковими грошима приймають на себе відповідні зобов'язання щодо його сплати. У процесі життєвого циклу підприємства

виникають як передбачувані, так і непередбачувані обставини (кризові явища), які стають причиною негативного впливу позикових коштів на фінансову стійкість компанії та неможливості виконання (або несвоєчасного виконання) своїх зобов'язань перед кредитором (банком, фінансовим інститутом або утримувачем облігацій). Як наслідок, на підприємстві зростає рівень боргу; може збільшуватися розмір відсотків за кредит під час пролонгації кредиту; банк має право забрати об'єкти застави у разі несплати; рівень довіри з боку кредиторів падає; погіршується фінансовий стан підприємства, що може призвести до його банкрутства.

При визначення потреби у фінансовому кредиті, особливо у великих розмірах, необхідно об'єктивно оцінювати здатність підприємства до погашення боргового зобов'язання та здійснювати постійний моніторинг показників фінансового стану підприємства. Одним з таких показників виступає показник чистого боргу по балансу, який деякі автори ототожнюють з поняттям «фінансовий борг» [17].

Для формування чіткого розуміння різниці між цими поняттями проведено аналіз тлумачення поняття «фінансовий борг» (табл. 3) та зроблена спроба систематизувати складові елементи цього поняття (рис. 3).

Таблиця 3 – Співставлення визначення терміну «фінансовий борг»

Джерело/ автор	Визначення (оригінал)	Визначення (переклад)
Фінансовий борг/ Financial Debt [18]	Amount of non-operational debt that a company has. This can be thought of as debt that is non-critical for a company's operations.	Сума неопераційної заборгованості, яку має компанія. Її можна розглядати як борг, який не є критичним для діяльності підприємства.
Фінансовий борг/ Financial Debt [19]	Is a measure of a company's non-operational debt. Operational debt would include items such as accounts payable.	Це показник неопераційного боргу компанії. Операційна заборгованість буде включати елементи кредиторської заборгованості.
Чистий борг/ Net Debt [20]	Is a financial liquidity metric used to measure a company's ability to pay its obligations by comparing its total debt with its liquid assets. In other words, this calculation shows how much debt a company has relative to its liquid assets. Thus, demonstrating its ability to pay off the debt immediately if it were called.	Це показник фінансової ліквідності, який використовується для оцінки здатності компанії сплачувати свої зобов'язання шляхом порівняння його загального боргу з його ліквідними активами. Іншими словами, цей розрахунок показує, скільки боргу має компанія відносно своїх ліквідних активів. Таким чином, демонструється його здатність негайно погасити борг, якщо його вимагають.
Чистий борг/ Net Debt [21]	Часть общего долга, которая не может быть выплачена путем реализации наиболее ликвидных активов.	Частина загального боргу, який не може бути виплачений шляхом реалізації найбільш ліквідних активів.

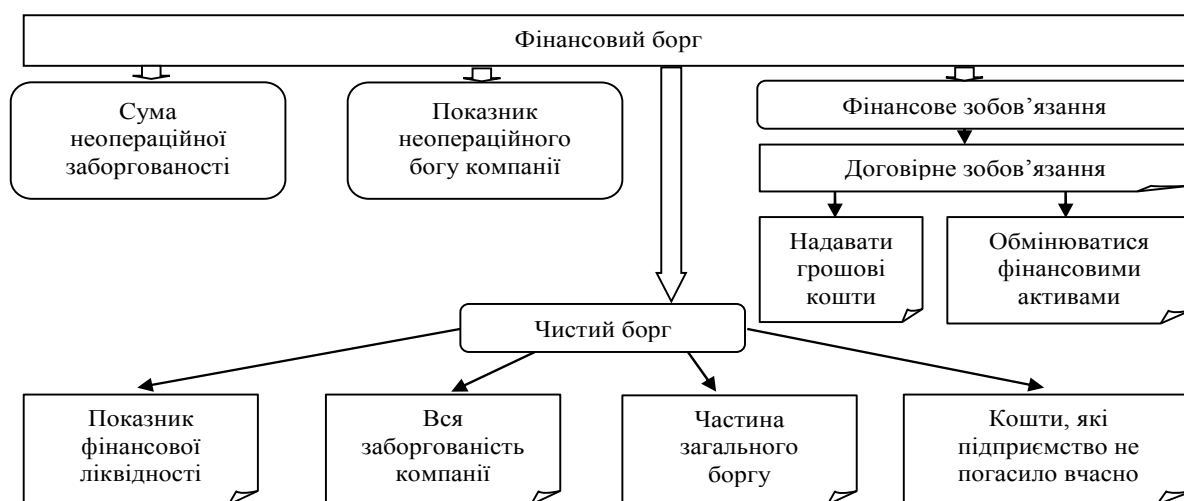


Рисунок 3. Елементи, які характеризують сутність поняття «фінансовий борг»

Отже, в українському законодавстві існує значна кількість понять, які характеризують боргові відносини, але відсутнє теоретичне визначення поняття «фінансовий борг». Саме тому економічні суб'єкти його порівнюють з такими поняттями, як «заборгованість», «зобов'язання» та «чистий борг». Проте, ці терміни не розкривають механізм виникнення фінансового боргу, а тільки виступають його окремими складовими елементами.

В ході дослідження було виявлено, що до структури фінансового боргу відносяться наступні складові: фінансовий кредит, який виступає формою залучення грошового капіталу; кредит під цінні папери, що засвідчує відносини позики. Це пов'язано з тим, що альтернативою терміну «фінансовий борг» в українському законодавстві та науковій літературі слугує поняття «фінансові зобов'язання», а різновидом «фінансових зобов'язань» є фінансовий кредит і кредит під цінні папери (випуск облігацій).

В ході дослідження було встановлено, що чистий фінансовий борг виступає похідною фінансового боргу та характеризує фінансове становище підприємства. Для покриття чистого фінансового боргу підприємству доцільно визначити джерела фінансування з метою збереження фінансової стійкості, ділової активності, автономії, маневреності, забезпечення ліквідності та фінансової рентабельності. Саме це виступає напрямком подальшого наукового дослідження, спрямованого на вирішення завдань удосконалення управління фінансовим боргом підприємства.

Аннотация. Сопоставлены и систематизированы по соответствующим группам основные термины, характеризующие долговые отношения. Предложено собственные определения терминов: денежный долг, обязательства, задолженность, финансовые обязательства. Конкретизирована сущность понятия «финансовый долг» и показаны причины его возникновения.

Ключевые слова: долг, задолженность, обязательства, финансовый долг, чистый финансовый долг.

Abstract. The main terms which characterize debt relationship are compared and systematized by the relevant groups. The own definitions of terms are offered: money debt, obligation, indebtedness, financial commitment. The matter of “financial debt” term is concretized and the reasons of its origin are shown.

Key words: debt, indebtedness, obligation, financial debt, net financial debt.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Debt. URL: <https://www.investopedia.com/terms/d/debt.asp>
2. Business Dictionary. URL: <http://www.businessdictionary.com/definition/debt.html>
3. Матеріали інформаційного сайту Economic-definition. URL: http://economic-definition.com/Accounting_and_Taxes/Dolg_Deht_eto.html
4. Цивільний Кодекс України. Попередня редакція від 18.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20180218#n2645> (дата звернення: 24.03.2019)
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України. Поточна редакція від 16.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2019)
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. Втрата чинності від 25.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 24.03.2019)
7. Про затвердження П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Наказ Міністерства фінансів України. Поточна редакція від 09.08.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 24.03.2019)
8. Про затвердження П(С)БО 11 «Зобов'язання». Наказ Міністерства фінансів України. Поточна редакція від 18.03.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 24.03.2019)
9. Про затвердження П(С)БО 13 «Фінансові інструменти». Наказ Міністерства фінансів України. Поточна редакція від 09.08.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (дата звернення: 24.03.2019)
10. Звіт про фінансові результати (Форма № 2). Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3. Втрата чинності від 19.03.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2019)
11. Фінансовий облік. URL: <http://posibniki.com.ua/post-finansovii-oblik-v-upravlinni-zatratami-dohodami-ta-finansovimi>
12. Матеріали інформаційного сайту Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidruchniki.com/16280414/finans/dzherela_finansuvannya_diyalnosti_subyektiv_gospodaryuvannya
13. Матеріали інформаційного сайту Lubbook. URL: https://lubbook.org/book_359_glava_69_72.Pozikovijjkap%D1%96tal_ta_for.html
14. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон України. Попередня редакція від 08.02.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/ed20140208#n19> (дата звернення: 31.03.2019)
15. Про кредитування. Положення Національного банку України. Втрата чинності від 15.03.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95> (дата звернення: 31.03.2019)

16. Про оподаткування прибутку підприємств. Закон України. Втрата чинності від 01.01.2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 31.03.2019)
17. Матеріали інформаційного сайту LAWYERPORTAL бесплатная юридическая помощь. URL : <http://lawyerportal.ru/chistyj-dolg-po-balansu-jeto-finansovuj-dolg-predpriyatij/>
18. The Modern Financial Data Research Platform. URL: <https://ycharts.com/>
19. Net Financial Debt and Ratios: Analyzing Leverage and Risk. URL : <http://www.arborinvestmentplanner.com/net-financial-debt-ratios-analyzing-leverage-risk/>
20. Net Debt. URL : <https://www.myaccountingcourse.com/financial-ratios/net-debt>
21. Матеріали інформаційного сайту BANKROTSTVOVED. URL : <https://bankrotstvoved.ru/priznaki-bankrotstva/chisti-dolg-ebitda>

УДК 331.91

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СВІТОВИЙ РИНОК ПРАЦІ

Ю. О. Дем'янова, М. Л. Варламова

Анотація. У статті досліджуються тенденції впливу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій на світовий ринок праці. Проаналізовано і обґрунтовано чинники які впливають на зміну структури ринку праці. Інформаційно-комунікаційні технології розглядаються в якості основи для використання нових форм організації роботи в цифровій економіці.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, цифровізація, структура ринку праці, світовий ринок праці.

Вступ. Потенційний вплив цифрових технологій і штучного інтелекту на ринок праці безмежний. Нові технології змінюють світову економіку, у тому числі помітний їх вплив на ринок праці. Інформаційно-комунікаційні технології створюють нові виклики, пов'язані зі зникненням багатьох професій та появи нових. За різними оцінками цифровізація бізнес-процесів найближчим часом поставить під ризик зникнення від 9 до 50 % всіх нині існуючих професій.

Різноманітним аспектам, що стосуються аналізу функціонування ринку праці під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, присвячені наукові доробки З. Бараник, Д. Богині В. Близнюк, О. Волкової, О. Грішнєвої, Е. Лібанової, Ю. Маршавіна, В. Мортікова, І. Моторної, В. Онікієнка, І. Петрової, А. Колота, В. Петюха та ін. Однак, на наш погляд, питання впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на розвиток світового ринку праці вимагає більш детального розгляду.

Метою даної статті є виявлення основних тенденцій впливу автоматизації на майбутнє світового ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Використання цифрових технологій двояким чином впливає на збільшення загального числа робочих місць в економіці. По-перше, створюються робочі місця в самій сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). На даний момент частку зайнятих в цій сфері оцінити складно. Однак слід зазначити, що вона порівняно невелика (3–5 % в країнах ОЕСР і не більше 1% працюючих в країнах, що розвиваються). Водночас зростаючі темпи росту в галузях ІКТ дають підстави вважати, що зайнятість в них буде рости. У країнах, що входять до складу Європейського Союзу, в 2016 році в сфері ІКТ було зайнято 8,2 мільйона чоловік, що складає 3,7 % від загального числа зайнятих. В останні роки в умовах цифровізації, як абсолютне число, так і частка фахівців у сфері ІКТ в загальній чисельності зайнятих постійно зростають [1].

Найбільшу частку зайнятих у сфері ІКТ в країнах ЄС складають висококваліфіковані фахівці, на яких в 2016 році припадало 61,8 % співробітників. При цьому в 2016 році 20 % компаній, розташованих в країнах ЄС, мали в своєму штаті фахівців з ІКТ і 9 % наймали або намагалися їх найняти. У 2016 році на три держави (Великобританія, Німеччина і Франція)